

УДК 658.15

Головко Т.В.

аспірант кафедри економіки та
фінансів підприємства
Київського національного
торговельно-економічного університету

ПОКАЗНИКИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ТА ЯКОСТІ РОЗРОБЛЕНИХ ПЛАНІВ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ

Стаття присвячена питанню систематизації показників оцінки ефективності та якості розроблених планів грошових потоків підприємств торгівлі. Здійснено критичний огляд систем показників оцінки грошових потоків, що розглядають окремі науковці. Запропоновано додаткові показники оцінки якості грошових потоків підприємств торгівлі та сформовано узагальнену систему класифікації показників оцінки ефективності та якості планування грошових потоків.

Ключові слова: грошові потоки, підприємства торгівлі, планування грошових потоків, показники оцінки ефективності, показники оцінки якості.

Головко Т.В. ПОКАЗАТЕЛИ ОЦЕНКИ ЭФФЕКТИВНОСТИ И КАЧЕСТВА РАЗРАБОТАННЫХ ПЛАНОВ ДЕНЕЖНЫХ ПОТОКОВ ПРЕДПРИЯТИЙ ТОРГОВЛИ

Статья посвящена вопросу систематизации показателей оценки эффективности и качества разработанных планов денежных потоков предприятий торговли. Осуществлен критический обзор систем показателей оценки денежных потоков, которые рассматриваются отдельными учеными. Предложены дополнительные показатели оценки качества денежных потоков предприятий торговли и сформировано обобщенную систему классификации показателей оценки эффективности и качества планирования денежных потоков.

Ключевые слова: денежные потоки, предприятия торговли, планирование денежных потоков, показатели оценки эффективности, показатели оценки качества.

Holovko T.V. INDICATORS FOR EVALUATING THE CASH FLOWS FORECAST EFFICIENCY AND QUALITY OF COMMERCIAL ENTERPRISES

The article focuses on the systematization of indicators for evaluating the cash flows forecast efficiency and quality of commercial enterprises. There is made a critical review of existing systems of indicators for assessing cash flows determined by scholars. We suggested additional cash flows quality indicators of commercial enterprises and formed the generalized system of indicators for evaluating the cash flows forecast efficiency and quality.

Keywords: cash flows, commercial enterprises, cash flow forecast, indicators of efficiency, indicators of quality.

Постановка проблеми. Планування грошових потоків є невід'ємною складовою загального процесу управління грошовими потоками підприємства. Оскільки результати планування слугують орієнтиром майбутньої діяльності підприємства, виникає необхідність у наявності певної системи показників, що дозволить оцінити ефективність та якість розроблених планів грошових потоків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему оцінки управління грошовими потоками розглядають у працях такі вітчизняні та зарубіжні науковці: В.В. Бочаров [1], А.М. Поддєрьогін [2], Я.І. Невмержицький [2], О.О. Шеремет [3], І.О. Бланк [4], Г.В. Ситник [5], Л.О. Лігоненко [5], В.С. Андрієць [6], Г.В.Ковальчук [7] та інші. Водночас питання оцінки в аспекті планування грошових потоків висвітлено недостатньо.

Постановка завдання. Метою статті є формування класифікації показників оцінки ефективності та якості планування грошових потоків підприємств торгівлі з урахуванням особливостей їх діяльності.

Виклад основного матеріалу. Серед учених немає єдиної думки щодо питання системи показників оцінки ефективності та якості планування грошових потоків. Найчастіше розглядають показники ефективності, що оцінюють весь процес управління грошовими потоками, вони описуються за багатьма напрямками з використанням різних методів та параметрів.

У І.О. Бланка система показників під час оцінки ефективності управління грошовими потоками містить оцінку грошових потоків у часі, за умов інфляції, оцінку ліквідності грошових потоків, їх рів-

номірності та синхронності [4, с. 218]. На думку науковця, для ефективного планування грошовими потоками необхідним є здійснення різноманітних фінансово-економічних розрахунків, які пов'язані з їх оцінкою в різні періоди часу; ключовою в цих розрахунках автор визначає оцінку вартості грошей у часі. Показники оцінки грошових потоків у часі та за умов інфляції є доцільними насамперед під час здійснення аналізу грошових потоків, проте вони не характеризують рівень ефективності чи якості їх планування, а значить таку групу показників ми не відносимо до системи оцінки якості планування грошових потоків. Для цілей оцінки ефективності та якості планування грошових потоків, на нашу думку, серед зазначених насамперед варто використовувати показники пов'язані з оцінкою збалансованості та рівномірності грошових потоків. Зокрема, наприклад, аналіз коефіцієнта кореляції вхідного та вихідного грошових потоків у часі дає можливість оцінити відповідність вхідних та вихідних грошових потоків підприємства протягом досліджуваних періодів та мати загальну картину щодо наявності грошових коштів на підприємстві в певний момент часу, відстежувати касові розриви.

Г.В. Ситник та Л.О. Лігоненко також додатково пропонують під час оцінки грошових потоків аналізувати позицію підприємства за шкалою «ліквідність-дохідність» [5, с. 122]. Оскільки управління грошовими потоками повинне забезпечувати, з одного боку, достатній рівень платоспроможності, а з іншого, необхідний рівень прибутковості, на нашу думку, визначення позиції підприємства за шкалою «ліквідність-дохідність» дозволяє сформувати більш

комплексну оцінку якості планування грошових потоків торговельного підприємства.

В.В. Бочаров значну увагу приділяє оцінці ліквідного грошового потоку, як одного з головних параметрів, що характеризують фінансову стійкість підприємства. Цей показник оцінює зміни в чистій кредитній позиції підприємства прогом певного періоду. Чиста кредитна позиція – це різниця між сумою кредитів, які отримало підприємство, та величиною грошових коштів [1, с. 129]. Ми вважаємо, що зазначений показник можна вважати внутрішнім для підприємства, оскільки він певною мірою характеризує ефективність роботи підприємства, проте такий показник характеризує лише фактичну зміну фінансового стану підприємства, крім того, він не описує досягнення певних цільових показників, тому в процесі оцінки якості планування грошових потоків його використання вважаємо не доцільним.

А.М. Поддєрьогін та Я.І. Невмержицький для оцінки ефективності управління грошовими потоками пропонують використовувати сукупність показників, зокрема таких: коефіцієнт інкасації; індекс грошової вартості доданої як відношення генерованого операційного грошового потоку до операційної потреби підприємства у грошових ресурсах; тривалість фінансового циклу та окремих його складових; монетарна оцінка величини касового розриву та ін. [2, с. 122]. Такі показники, на нашу думку, не забезпечують оцінки рівня якості планування, проте частково описують ефективність управління грошовими потоками, зокрема тривалість фінансового циклу характеризуючи період обороту грошових коштів, інвестованих в операційну діяльність підприємства, оцінює ефективність операційної діяльності підприємства, проте на надає характеристики рівню якості планування грошових потоків.

О.О. Шеремет для визначення ефективності планування грошовими потоками пропонує вирішити ряд задач, зокрема визначити обсяги та джерела грошових коштів, дослідити напрями використання, здійснити аналіз достатності тощо [3, с. 70]. Таким чином, вказується на першочергові завдання оцінки, а саме здійснення загального аналізу обсягу та структури грошових потоків, визначення питомої ваги окремих із них у загальному грошовому потоці підприємства.

Значно розширено перелік показників у Г.В. Ковальчук, яка пропонує використовувати разом із загальноприйнятими низку таких додаткових аналітичних показників стану грошових потоків підприємства: ступінь регулярності надходжень грошових коштів, частоту негативних відхилень у рівномірності позитивного грошового потоку від операційної діяльності, рівень дефіцитності позитивного грошового потоку від операційної діяльності, середній період затримки позитивного грошового потоку від операційної діяльності, частоту виникнення затримок у надходженні грошових коштів від операційної діяльності та ін. [7, с. 10]. Розглянута автором система показників є досить широкою та стосуються низки аспектів оцінки якості управління грошовими потоками, як уже зазначалося, для цілей оцінки якості планування грошових потоків підприємства не всі показники є прийнятними, оскільки вони можуть характеризувати загальний стан управління грошовими потоками, проте не конкретизуватися з погляду досягнення цільових значень показників оцінки ефективності планування.

В.С. Андрієць детально розглядає показники оцінки ефективності оптимізації грошових потоків

і визначає показники за такими групами: оцінка збалансованості грошових потоків; оцінка синхронності грошових потоків; оцінка результативності грошових потоків; оцінка досягнення цільового чистого грошового потоку підприємства [6, с. 208–215]. На нашу думку, зазначена система є досить широкою та дозволяє здійснювати комплексне оцінювання ефективності оптимізації грошових потоків підприємства. Для цілей оцінки якості планування грошових потоків підприємства прийнятними є показники групи оцінки досягнення цільового чистого грошового потоку підприємства, оскільки вони характеризують рівень досягнення значення планового цільового показника чистого грошового потоку, що співвідноситься з основною визначеною нами ціллю здійснення процесу планування грошових потоків.

Таким чином, сучасні науковці пропонують широкий перелік показників оцінки управління грошовими потоками, окремі з них можуть бути використані для оцінки ефективності та якості планування грошових потоків. Це, як правило, структурні показники, показники збалансованості, показники, що визначають рівень фінансової забезпеченості діяльності підприємства, характеризують особливості використання вільних коштів.

Якість та ефективність планування грошових потоків може бути оцінена кількісно за результатами діяльності підприємства та, як правило, відносними показниками і збалансованістю окремих грошових потоків за питомою вагою.

Оскільки діяльність торговельних підприємств та їх грошові потоки мають певні специфічні аспекти, то ми вважаємо за необхідне доповнити розглянуті показники з огляду на особливості планування грошових потоків торговельних підприємств.

Для торговельних підприємств товарооборот є важливим показником розміру їх діяльності, фінансовим показником грошової виручки за реалізовані товари, одним із основних валових показників діяльності, тобто характеризує загальний обсяг діяльності торговельного підприємства, від якого залежать величина комерційного доходу і прибутку. На нашу думку, під час планування грошових потоків необхідно враховувати такий показник із метою формування більш повного розуміння особливостей формування грошових потоків торговельних підприємств. Ми пропонуємо з метою оцінки рівня забезпечення вихідного грошового потоку товарооборотом підприємства використовувати співвідношення суми вихідного грошового потоку на одиницю товарообігу:

$$\text{ВГП/ТО}, \quad (1)$$

де ВГП – величина вихідного грошового потоку;
ТО – товарообіг.

Запропонований показник дає можливість визначити на скільки обсяги товарообігу торговельного підприємства забезпечують вихідний грошовий потік по підприємству, що дозволяє оцінити загальну ефективність планування грошових потоків із огляду на очікувані результати основної діяльності, тобто оцінити такий якісний елемент планування як зниження затрат на одиницю продукції.

Також із метою здійснення більш глибокого аналізу та виявлення особливостей під час планування грошових потоків ми вважаємо доцільним розглядати взаємозв'язок вихідного грошового потоку підприємства та величини власного капіталу через оцінку рівня забезпеченості вихідного грошового потоку за рахунок власного капіталу. Таким чином, ми пропо-

нуємо застосовувати співвідношення суми від'ємного грошового потоку на одиницю власного капіталу:

$$\frac{ВГП}{ВК}, \quad (2)$$

де ВГП – величина вихідного грошового потоку;
ВК – обсяг власного капіталу.

Зазначений показник дозволить більш детально визначити особливості фінансування діяльності торговельного підприємства, оскільки характеризує наскільки вихідний грошовий потік підприємства фінансується з власного джерела фінансових ресурсів підприємства, що забезпечить поглиблену оцінку якості процесу планування грошових потоків.

Насамперед заслуговує на увагу коефіцієнт ефективності грошового потоку, що характеризує рівень загальної ефективності формування грошового потоку підприємства через співвідношення чистого грошового потоку та валового від'ємного грошового потоку підприємства за період, що досліджується. Значення такого коефіцієнта буде характеризуватися відповідною позитивною динамікою в разі зростання чистого грошового потоку та зменшення вихідного грошового потоку чи негативною динамікою у випадку протилежних тенденцій зміни складових показника.

Важливим є коефіцієнт співвідношення чистого грошового потоку та вхідного грошового потоку, що характеризує частку чистого грошового потоку, що генерується відповідними надходженнями від діяльності підприємства.

Коефіцієнт співвідношення чистого грошового потоку та обсягу власного капіталу характеризує чистий грошовий потік на одиницю власного капіталу, що віддзеркалює відповідний рівень генерування чистого грошового потоку одиницею власного капіталу, зростання чистого грошового потоку свідчатиме про збільшення віддачі власного капіталу, його зниження навпаки про зниження ефективності грошового потоку.

Коефіцієнт співвідношення чистого грошового потоку та загального обсягу інвестицій дозволяє оцінити частку чистого грошового потоку, що залишається на підприємстві після сплати дивідендів та вплив на формування відповідного фінансування інвестиційної діяльності підприємства.

Як додаткові показники під час оцінки ефективності планування грошових потоків підприємства ми пропонуємо розглядати коефіцієнт ефективності використання оборотних активів на основі чистого грошового потоку, оскільки для підприємств торгівлі характерною є значна частка оборотних активів у загальному складі активів.

Крім цього, на нашу думку, доцільним є розгляд коефіцієнта покриття заборгованості (нетто) чистим грошовим потоком із операційної діяльності, що показує наскільки спроможним є підприємство покрити заборгованість за результатами операційної діяльності, підвищення такого показника свідчатиме про зростання ефективності використання залучених ресурсів.

Ми вважаємо, що найбільш загальним є коефіцієнт «якості» чистого грошового потоку. Цей показник характеризує рівень формування чистого грошового потоку за рахунок обсягу чистого прибутку підприємства. Про зростання якості чистого грошового потоку можна говорити, коли значна його частка формується саме за рахунок зростання чистого прибутку підприємства.

Для оцінки якості загального грошового потоку підприємства необхідним також є визначення показника питомої ваги операційного грошового потоку в загальному грошовому потоці підприємства, оскільки для торговельних підприємств операційна діяльність є основною, то зростання такого показника свідчатиме про порівняно збалансований розвиток діяльності підприємства саме з огляду на загальну структуру окремих видів його діяльності.

Оскільки операційна діяльність займає вагому частку в діяльності підприємства важливою також є оцінка питомої ваги чистого грошового потоку від операційної діяльності в загальному чистому грошовому потоці, як кінцевому показнику планування грошових потоків підприємства загалом, що дасть можливість охарактеризувати джерела формування відповідного чистого грошового потоку.

Коефіцієнт кореляції вхідного та вихідного грошових потоків дозволяє оцінити загальний стан грошових потоків із погляду ступеня їх узгодженості у часі, що, безперечно, є важливим з огляду на динамічний характер планування грошових потоків підприємства.

Показник співвідношення суми від'ємного грошового потоку на одиницю товарообороту, що свідчить про забезпеченість вихідного грошового потоку товарооборотом підприємства. Зростання значення такого показника характеризуватиме зниження рівня забезпеченості вихідного грошового потоку товарооборотом, а значить зниження якості грошового потоку підприємства.

Показник відношення суми від'ємного грошового потоку на одиницю власного капіталу свідчить про рівень забезпечення від'ємного грошового потоку

Таблиця 1

Показники оцінки ефективності та якості планування грошових потоків підприємства торгівлі

Показники ефективності	Показники якості
<i>Узагальнюючі</i>	
1. Коефіцієнт ефективності грошового потоку. 2. Коефіцієнт співвідношення чистого грошового потоку та вхідного грошового потоку. 3. Коефіцієнт співвідношення чистого грошового потоку та обсягу власного капіталу. 4. Коефіцієнт співвідношення чистого грошового потоку та загального обсягу інвестицій.	1. Коефіцієнт «якості» чистого грошового потоку. 2. Питома вага операційного грошового потоку в загальному грошовому потоці підприємства. 3. Питома вага чистого грошового потоку від операційної діяльності в загальному чистому грошовому потоці. 4. Коефіцієнт кореляції вхідного та вихідного грошових потоків. 5. Сума від'ємного грошового потоку на одиницю товарообороту. 6. Сума від'ємного грошового потоку на одиницю власного капіталу.
<i>Часткові</i>	
1. Коефіцієнт ефективності використання оборотних активів на основі чистого грошового потоку. 2. Коефіцієнт покриття заборгованості (нетто) чистим грошовим потоком із операційної діяльності.	1. Питома вага операційного грошового потоку від основної діяльності в загальному операційному грошовому потоці підприємства. 2. Питома вага операційного грошового потоку від неосновної діяльності в загальному операційному грошовому потоці підприємства. 3. Питома вага інвестиційного грошового потоку в загальному грошовому потоці підприємства. 4. Питома вага фінансового грошового потоку в загальному грошовому потоці підприємства.

власним капіталом, тобто про основні його джерела фінансування. Зростання показника характеризуватиме збільшення забезпечення від'ємного грошового потоку за рахунок залучених джерел.

Серед додаткових показників оцінки якості планування грошових потоків пропонуємо розглядати, зокрема такі: питома вага операційного грошового потоку від основної діяльності в загальному операційному грошовому потоці підприємства, оскільки для підприємства важливо отримувати позитивні результати діяльності саме від основного її виду, то для аналізу якості планування грошових потоків доцільним є оцінка частки грошового потоку від основної діяльності. Також для формування загального уявлення про структуру формування грошових потоків, складу їх надходжень та витрат необхідним додатково є визначення частки грошового потоку від інвестиційної та фінансової діяльності підприємства в загальному грошовому потоці.

Проаналізувавши методичні підходи науковців до оцінки ефективності та якості планування грошових потоків, а також, враховуючи власні пропозиції з огляду на особливості торговельних підприємств, ми пропонуємо узагальнену систему класифікації показників оцінки ефективності та якості планування грошових потоків підприємства.

Така система показників нами диференційована. Здійснене групування показників за ступенем значущості на основні та допоміжні, також за ступенем узагальнення на узагальнюючі та часткові, тобто такі, що характеризують грошовий потік загалом або окремий його вид у розрізі операційної, фінансової та інвестиційної діяльності.

Висновки. Отже, за результатами проведеного дослідження запропонована нова диференційована систематизація показників оцінки ефективності та якості розроблених планів грошових потоків підприємств торгівлі, яка дозволяє здійснити процес оцінки з урахуванням особливостей фінансово-господарської діяльності торговельних підприємств. Таке оцінювання доцільно проводити на рівні підприємства загалом і окремих центрів його відповідальності з метою виявлення потенційних можливостей та ризиків діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бочаров В.В. Управление денежным оборотом предприятий и корпораций. – М. : Финансы и статистика, 2001. – 144 с. : ил.
2. Поддєрьогін А.М. Ефективність управління грошовими потоками підприємства / А.М. Поддєрьогін, Я.І. Невмержицький // *Фінанси України*. – 2007. – № 11. – С. 119–127. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Fu_2007_11_12.pdf.
3. Шеремет О.О. Фінансовий аналіз : Навчальний посібник. – К., 2005. – 196 с.
4. Бланк И.А. Основы финансового менеджмента. В 2-х томах. Т. 2 / И.А. Бланк. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Издательство «Омега-Л» [и др.], 2011. – 674 с.
5. Лігоненко Л.О., Ситник Г.В. Управління грошовими потоками : Навч. посіб. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2005. – 255 с.
6. Андрієць В.С. Оптимізація грошових потоків торговельних підприємств : Дис. канд. наук : 08.00.04 / В.С. Андрієць ; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. – К. : КНТЕУ, 2011.
7. Ковальчук Г.В. Управління грошовими потоками торговельного підприємства : Автореферат – К. : КНТЕУ, 2001. – 21 с.